

บทที่ 1

บทนำ

ความมุ่งหมายและความสำคัญ

มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของประเทศ ทั้งนี้เพราะมนุษย์สามารถใช้กำลังกายและสติปัญญาในการทำงานให้เป็นประโยชน์กับตนเอง ชุมชนและประเทศชาติ การที่บุคคลจะประกอบกิจการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใคนั้นขึ้นอยู่กับสภาพของร่างกาย จิตใจและสติปัญญาเป็นสำคัญ การที่บุคคลมีสุขภาพดีทั้งทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ย่อมเป็นโอกาสที่จะสามารถดำเนินธุรกิจการงานได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะทำให้บุคคลและครอบครัวของเขาสามารถที่จะดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข หากประชากรของประเทศใดมีสุขภาพดีทั้งร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ก็จะส่งผลให้ประเทศนั้นมีเสถียรภาพที่มั่นคงและเจริญก้าวหน้าในที่สุด แต่ถ้าประชาชนของประเทศใดมีสุขภาพไม่สมบูรณ์ ร่างกายอ่อนแอมีโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ อยู่เสมอ ก็ย่อมจะทำให้การประกอบกิจการงานธุรกิจต่าง ๆ อาจเป็นไปได้โดยไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งจะมีผลกระทบต่อส่วนรวมของประเทศด้วย ดังนั้นจะเห็นว่าสุขภาพของประชาชนมีความสัมพันธ์และสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

องค์ประกอบที่ช่วยให้คนมีสุขภาพดี

คนเราจะมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์หรือไม่ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญคือ

1. กรรมพันธุ์ กรรมพันธุ์เป็นสิ่งสำคัญที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษได้เป็นสิ่งที่

กระทรวงสาธารณสุข, กองงานวิทยาลัยพยาบาล, การพยาบาลอนามัยชุมชน 1
(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชาวพาณิชย์ กรมพาณิชย์สัมพันธ์, ม.ป.ป.), หน้า 16.

อิทธิพลต่อสุขภาพเป็นอย่างมาก ลักษณะของบรรพบุรุษ เช่น สีผิว สีส้ม ความสูงและอื่น ๆ สามารถถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานได้โดยยีนที่อยู่ในโครโมโซม นอกจากนี้โรคภัยไข้เจ็บและความผิดปกติบางอย่างทางร่างกายก็สามารถจะสืบทอดไปยังลูกหลานได้

2. สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กมาก กล่าวคือสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลนับตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิจนเป็นทารกอยู่ในครรภ์มารดา จนกระทั่งคลอดออกมาและเจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของทารกก็คือ มารดาและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้¹

2.1 ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มารดาย่อมมีความเป็นอยู่ที่ทั้งในด้านที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรคและสิ่งอื่น ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมให้มารดาและเด็กมีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตรงกันข้ามกับครอบครัวที่ยากจนประสบกับภาวะขาดแคลน ย่อมมีผลกระทบต่อสุขภาพทั้งมารดาและเด็กด้วย ทำให้เจ็บป่วยง่ายและจิตใจมีความกังวล มีปัญหาทางอารมณ์ทำให้มารดามีสุขภาพจิตไม่ดี ซึ่งจะส่งผลถึงเด็กในครรภ์ด้วย

2.2 อาหารและโภชนาการ มีอิทธิพลต่อทารกในครรภ์มากทั้งในด้านการเจริญเติบโต เช่นปัญหาและระบบประสาทของทารก มารดาจำเป็นต้องได้รับอาหารที่มีคุณค่าและเพียงพอในปริมาณและคุณภาพครบถ้วนตามอาหารหลัก 5 ประเภท ได้แก่ โปรตีน แป้งและน้ำตาล ไขมัน เกลือแร่และวิตามินจะมีผลให้ทารกเจริญเติบโตแข็งแรงสมบูรณ์และมีการพัฒนาตามวัยอย่างเหมาะสม ถ้ามารดาเป็นโรคขาดสารอาหารก็จะทำให้ทารกเป็นโรคขาดสารอาหารไปด้วย

2.3 โรคต่าง ๆ บางชนิดที่เกิดกับมารดา จะมีผลกระทบต่อทารกในครรภ์ทำให้เกิดพิการ เจ็บป่วยหรือเป็นอันตรายต่อชีวิตได้ เช่น โรคหัดเยอรมัน ถ้ามารดาเป็นโรคนี้นั้นในระยะตั้งครรภ์ 3 เดือนแรกอาจทำให้ทารกเกิดโรคหัวใจแต่กำเนิด มีอวัยวะพิการ หูหนวก ตาบอด ปัญญาอ่อนหรือมารดาแท้งบุตรได้ ถ้ามารดาเป็นโรคซิฟิลิสในระยะ 3 เดือนแรกของการตั้งครรภ์ก็จะทำให้ทารกมีความพิการและผิดปกติได้

¹ จิตติมา โสภารัตน์, การอนามัยแม่และเด็ก, พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2526), หน้า 76.

สำหรับโรคที่ถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ เช่น เบาหวาน โรคทาลัสซีเมียก็จะมีผลต่อทารกในครรภ์ นอกจากนี้โรคอื่น ๆ ที่อาจทำให้เกิดความพิการทางร่างกายและสมอง ทารกตายในครรภ์ ได้แก่ ไข้หวัดใหญ่ คางทูม โปลิโอ ไข้ทรพิษ ไข้สุกใส เป็นต้น

2.4 ยา สารเคมีและรังสีต่าง ๆ ยาบางชนิดและสารพิษที่มารดารับประทานเข้าไปในระยะตั้งครรภ์ มีผลร้ายต่อทารกในครรภ์ทำให้เกิดกระดูกผิดปกติหรือพิการทางสมองได้ เช่น ยาแก้แพ้ทอลิโดไมด์ ยาคอร์ทีโซน ยาเสพติด สารเคมีต่าง ๆ เช่น ผงชูรส สารตะกั่ว ปรอท ยาฆ่าแมลง นอกจากนี้รังสีต่าง ๆ เช่น รังสีเอกซ์ ก็เป็นอันตรายต่อสุขภาพของทารกได้

2.5 สาเหตุอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับมารดา ได้แก่ อายุของมารดามากเกินไปหรือน้อยเกินไป ถ้ามารดาตั้งครรภ์เมื่ออายุต่ำกว่า 16 ปีหรืออายุเกิน 35 ปีในท้องแรก และอายุเกิน 40 ปีในครรภ์ต่อไป มารดาที่มีบุตรเกิน 5 คนขึ้นไป มารดาที่รูปร่างเล็กแคบ สูงน้อยกว่า 140 เซนติเมตร มารดาที่มีประวัติคลอดก่อนกำหนด แท้งบ่อย ๆ หรือมีบุตรปัญหาอ่อน พิการ เป็นต้น¹

3. สุขปฏิบัติ คือ มีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความมีสุขภาพดี เช่น ไปรับภูมิคุ้มกันโรคเมื่อมีโรคระบาด หรือนำบุตรหลานไปรับภูมิคุ้มกันที่จำเป็นตามวัย เช่น รับภูมิคุ้มกันโรคคอตีบ ไอกรน บาดทะยักและโปลิโอในเด็ก 1 ขวบปีแรก เพื่อป้องกันมิให้เกิดโรคที่สามารถป้องกันได้ มีการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค เช่น เลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์พอเหมาะกับความต้องการของร่างกาย มีการไปตรวจสุขภาพประจำปีและเมื่อเจ็บป่วยก็ไปรับการรักษาพยาบาลที่ถูกต้อง มีสันทนาการที่เหมาะสมเพื่อความมีสุขภาพจิตที่ดี²

ตามที่ไค้กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า สภาพแวดล้อมมีส่วนที่จะบังคับให้สุขภาพของบุคคลนั้นเป็นไปในลักษณะใดก็ได้ ดังนั้นจะเห็นว่ามนุษย์มีสภาพแวดล้อมตั้งแต่ก่อนเกิด

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

² กระทรวงสาธารณสุข, กองงานวิทยาลัยพยาบาล, การพยาบาลอนามัยชุมชน 1,

คือ ทั้งแต่อยู่ในครรภ์ของมารดา หลังคลอดจะรวมถึงสภาพของการเลี้ยงดู สภาพที่อยู่อาศัยและสุขปฏิบัติของบุคคลในครอบครัว ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงควรได้มีการทะนุบำรุงสุขภาพของตนและสมาชิกในครอบครัวให้แข็งแรงสมบูรณ์ การที่จะทำให้สุขภาพแข็งแรงได้นั้นต้องปฏิบัติต่อกันโดยสม่ำเสมอและตลอดไปชั่วชีวิต จึงจะทำให้บุคคลนั้นคงสภาพสุขภาพที่ดีไว้ตลอด การที่จะปฏิบัติให้เกิดสภาพที่แข็งแรงทางสุขภาพนั้นต้องปฏิบัติตั้งแต่ก่อนบุคคลนั้นจะปฏิสนธิ คือ ต้องมีบิดามารดาที่สมบูรณ์แข็งแรงและในระยะตั้งครรภ์มารดาต้องมีร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์ปราศจากโรค เนื่องจากสุขภาพของเด็กมีความสัมพันธ์กับสุขภาพของมารดา ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดกับมารดาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่มีครรภ์และคลอดจะมีอิทธิพลต่อทารกในครรภ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ดังนั้นการส่งเสริมสุขภาพแม่และเด็กจึงมีความสำคัญยิ่งในการที่จะช่วยลดอัตราการตายของทารกและเด็กในวัยต่าง ๆ รวมทั้งการลดอัตราการตายของแม่จากการตั้งครรภ์และคลอดบุตร รวมทั้งการให้การดูแลหลังคลอดให้แม่และเด็กมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ รักษาความเจ็บไข้ได้ป่วยป้องกันไม่ให้เกิดโรคติดต่อ ให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บอันเป็นการส่งเสริมให้มารดาและเด็กมีอายุยืนยาวไม่ตายเสียก่อนวัยโดยเหตุอันไม่สมควร เพื่อเป็นกำลังของชาติสืบไป

ดังนั้นการให้บริการด้านอนามัยแม่และเด็กจึงเป็นบริการด้านสุขภาพอนามัยที่มีความสำคัญยิ่งเปรียบเสมือนหัวใจของบริการสาธารณสุข สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ในปัจจุบันก็ยังประสบกับปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและขาดการศึกษาหาความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของตนเองและบุตรในขณะตั้งครรภ์และหลังคลอด ถึงแม้ปัจจุบันอัตราการตายของมารดาและทารกจะลดน้อยลง แต่อัตราการตายของมารดาเนื่องจากการตั้งครรภ์และการคลอดก็ยังสูง รวมทั้งเด็กทารกต้องเจ็บป่วยและเสียชีวิตลงด้วยโรคที่ป้องกันได้ เช่น โรคท้องร่วง ปอดบวม ขาดอาหาร และโรคติดเชื้อ เช่น คอคิบบ โอลกรน บาดทะยัก โมลิโอ ซึ่งโรคเหล่านี้สามารถป้องกันได้ยังคงสูงอยู่เมื่อเทียบกับอีกหลายประเทศในแถบทวีปเอเชียด้วยกัน หรือเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว¹ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ดังแสดงในตารางที่ 1

ไพฑูริย์ พิชัยสนธิ, อนามัยครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพฯ :

ศูนย์ผลิตและพัฒนาสื่อสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2526), หน้า 5

ตารางที่ 1 อัตราการเกิดและอัตราการตายของทารก (ต่อพันคน) ในประเทศต่าง ๆ

ประเทศ	จำนวนประชากร	อัตราเกิด	อัตราตาย	อัตราตายของทารก
ไทย	50.8	26	7	54.0
จีน	1,023.3	23	8	44.0
สหภาพโซเวียต	272.0	19	10	33.0
สหรัฐอเมริกา	234.2	16	9	11.4
ญี่ปุ่น	119.2	13	6	7.1
เยอรมันตะวันตก	61.5	10	12	11.6
อิตาลี	56.3	11	10	14.1
อังกฤษ	56.0	13	12	12.1
ฝรั่งเศส	54.6	15	10	9.6
สาธารณรัฐเกาหลี	41.3	25	8	34.0
สเปน	38.4	14	8	10.3
โปแลนด์	36.6	19	9	20.6
อาร์เจนตินา	29.1	24	9	41.0

แหล่งที่มา : World Population Data Sheet Washington, D.C. :

The Population Reference Bureau Inc., 1983.

ดังนั้นการป้องกันสุขภาพที่สำคัญคือ การดูแลให้แม่มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะตั้งครรภ์ ระยะเวลาคลอดและระยะเวลาให้นมบุตร ให้แม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของตนเองและบุตร ที่สำคัญคือ อาหารที่มีคุณค่า การบำรุงส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งการปฏิบัติตามอนามัยที่ดีเท่ากับเป็นการวางรากฐานชีวิตที่มั่นคงแข็งแรงให้แก่เด็ก ซึ่งเด็กที่มีสุขภาพดีในวันนี้จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพดีในวันหน้า

และเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพดี ดังนั้นการมีบริการทางค่านอนามัยแม่และเด็กจึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อคุณภาพของประเทศมาก การที่ประเทศมีประชากรที่มีคุณภาพดีก็สามารถที่จะพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้านในที่สุด

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับสุขภาพของประชาชนซึ่งอยู่ในเขตการปกครองของกรุงเทพมหานครทั้ง 24 เขต โดยมีศูนย์บริการสาธารณสุขเป็นหน่วยงานปฏิบัติทั้งกระจายอยู่ทั่วทุกเขต เพื่อให้บริการแก่ประชาชนทั้งในด้านการรักษาพยาบาล การป้องกันโรคและการส่งเสริมสุขภาพ โดยเฉพาะการบริการค่านอนามัยแม่และเด็กเป็นงานหลักของศูนย์บริการสาธารณสุขที่กองปฏิบัติ โดยมีการติดต่อและประสานงานกับโรงพยาบาลในเขตกรุงเทพมหานครที่มีบริการทำคลอด โดยมีการส่งผู้ช่วยไปรับบริการซึ่งกันและกัน ตลอดจนส่งเจ้าหน้าที่ไปช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าปัจจุบันมีศูนย์บริการสาธารณสุขเปิดให้บริการอยู่ 51 แห่ง ในพื้นที่ 1,568.737 ตารางกิโลเมตร งานบริการทางค่านอนามัยแม่และเด็กก็ยังไม่อาจดำเนินการได้อย่างเพียงพอและทั่วถึงกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากการอพยพของประชากรจากชนบทเข้าสู่เมืองหลวง ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยแออัด การดูแลสุขภาพไม่ดี โรคระบาด การตกงาน ความยากจนและขาดอาหาร บิดามารคานำการประกอบอาชีพมาจนทำให้เด็กอยู่บ้านกับคนเลี้ยงหรือเด็กถูกจ้างเลี้ยง การเลี้ยงไม่ถูกต้องทำให้อัตราการเป็นโรคและอัตราตายของเด็กสูง เนื่องจากขาดการศึกษาหรือไม่เข้าใจของพ่อแม่เป็นมารดาหรือผู้เลี้ยงดู ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของศูนย์บริการสาธารณสุขที่จะให้คำแนะนำความรู้แก่หญิงมีครรภ์ หญิงหลังคลอดในขณะที่บุคคลเหล่านั้นมาใช้บริการที่ศูนย์บริการสาธารณสุขหรือในขณะที่เจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ ออกเยี่ยมบ้านเพื่อจะปฏิบัติสำหรับตนเองและบุตร ใคอย่างถูกต้อง ซึ่งการเยี่ยมหลังคลอดนี้จะมีการเยี่ยมสูงกว่าการเยี่ยมประเภทอื่นคือ 3 ใน 4 ของการเยี่ยมทั้งหมด แต่ก็ยังไม่สามารถเยี่ยมได้ครบตามจำนวนที่โรงพยาบาลแจ้งมา ทั้งนี้เนื่องจากพยาบาลที่ปฏิบัติหน้าที่เยี่ยมบ้านยังมีจำนวนไม่พอกับความต้องการ ทำให้ยังมีบุคคลอีกเป็นจำนวนมากที่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเข้าถึงได้ ซึ่งทำให้พวกเขาเหล่านั้นไม่ทราบประโยชน์ของการตรวจหลังคลอด การตรวจสุขภาพเด็กก็

และรับภูมิคุ้มกันโรคจึงมีผู้มาใช้บริการทางค่าน้ำของศูนย์ในอัตราค่า จากสถิติของกอง
ควบคุมโรคติดต่อ สำนักอนามัย ประจำปี 2520 ปรากฏว่าเกิดอายุต่ำกว่า 1 ปี มา
รับการฉีดวัคซีน บีซีจีและปลูกฝีร้อยละ 48.51 ของประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือ
เด็กในกลุ่มอายุต่ำกว่า 1 ปีทั้งหมด นอกจากนี้เกิดในกลุ่มอายุต่ำกว่า 4 ปี ในเขต
กรุงเทพมหานครได้รับการปลูกฝีและฉีด บี.ซี.จี. ประมาณร้อยละ 20 ถึง 40 เท่านั้น
และจากการวิจัยของเนตรทราย รุ่งเรืองธรรม และจริยาวัตร คมพาศน์ พบว่า
มารดาที่ไม่ไปตรวจหลังคลอดมีร้อยละ 73.4 ในจำนวนนี้ให้เหตุผลที่ไม่ไปตรวจว่าไม่มี
ความจำเป็น ทั้งนี้อาจเนื่องจากขาดความรู้ ความเข้าใจถึงประโยชน์ของการตรวจ
หลังคลอดและประโยชน์ของการให้ภูมิคุ้มกันโรคแก่เด็ก¹

จากปัญหาที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่ามารดาส่วนมากขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยว
กับการดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและบุตร เนื่องจากการดำเนินงานของหน่วย
งานที่ให้บริการทางค่าน้ำยังไม่สามารถนำความรู้ทางค่าน้ำออกไปเผยแพร่ให้ประชาชนได้
ทราบอย่างทั่วถึง ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปไม่รู้จักการปฏิบัติตนเพื่อส่งเสริมสุขภาพและ
ป้องกันโรคสำหรับตนเองและบุตร ดังนั้นการให้บริการค่าน้ำนมแม่และเด็กทั้งทางค่าน้ำ
การรักษา ป้องกันส่งเสริมสุขภาพและฟื้นฟูสุขภาพ โดยการให้ความรู้หรือการให้ศึกษาค้นคว้า
แก่ประชาชนจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะถ้าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ดีแล้วก็จะ
ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการปฏิบัติตามลำดับ

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น การค้นคว้าและวิจัยในเรื่องการจัดการและการค่าน้ำ
เนื้องานในการให้บริการค่าน้ำนมแม่และเด็กของศูนย์บริการสาธารณสุขกรุงเทพมหานคร
จะให้ประโยชน์ต่อสังคมจึงทำการศึกษาค้นคว้าว่าปัจจุบันสามารถค่าน้ำเนื้องานไปอย่างถูกต้องเหมาะ
สมหรือไม่เพียงใด ในอันที่จะนำผลการบริการค่าน้ำนมแม่และเด็กไปสู่ประชาชนในเขต
กรุงเทพมหานครได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง เนื่องจากการปฏิบัติงานของศูนย์
บริการสาธารณสุขจะมีประสิทธิภาพที่มากน้อยเพียงใดนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ

¹ อรชร วรรณอง, "ความสามารถของพยาบาลสาธารณสุขในการให้ความรู้
เรื่อง การอนามัยแม่และเด็กแก่หญิงหลังคลอด" (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร
สาธารณสุขมหาบัณฑิต สาขาพยาบาลสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, 2523), หน้า 4.

ที่สำคัญคือ กำลังคนและกำลังทรัพย์หรืองบประมาณแล้ว ยังขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางด้านการประสานงานทั้งภายในศูนย์บริการสาธารณสุขเองและการประสานงานระหว่างศูนย์บริการสาธารณสุขกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงพยาบาลของรัฐ ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานของศูนย์บริการสาธารณสุขประสบความสำเร็จในการให้บริการค่านอนามัยแม่และเด็กออกไปสู่ประชาชนได้กว้างขวางและทั่วถึงอันจะทำให้ประชากรของประเทศไทยคุณภาพดียิ่งขึ้น และจะมีผลต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าและเกิดเสถียรภาพมั่นคงในที่สุด

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษา

จากความสำคัญของการบริการค่านอนามัยแม่และเด็ก จึงได้ทำการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานในค่านอนามัยแม่และเด็กของศูนย์บริการสาธารณสุขกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับสุขอนามัยของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ศูนย์บริการสาธารณสุขนี้ขึ้นอยู่กับสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร ซึ่งรับผิดชอบสุขอนามัยของประชาชนในเขตการปกครองทั้ง 24 เขต ซึ่งปัจจุบันมีศูนย์ฯ ที่ดำเนินการ 51 แห่ง นอกจากนี้กำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการก่อสร้างอีก 3 แห่ง ระหว่างการจัดสรรอัตรากำลัง 2 แห่ง ซึ่งในการศึกษางานค่านอนามัยแม่และเด็กนี้จะทำการศึกษากับศูนย์บริการสาธารณสุขในทุกเขต เขตละ 1 แห่ง การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ

1. เพื่อศึกษาถึงโครงสร้าง หน้าที่ การจัดการของศูนย์บริการสาธารณสุขในค่านที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของแม่และเด็ก ทั้งในส่วนที่ทางศูนย์บริการสาธารณสุขดำเนินการเองและได้รับความร่วมมือจากโรงพยาบาลของรัฐ
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลการดำเนินงานในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยแม่และเด็กทั้งในส่วนที่ดำเนินการไปแล้วกับส่วนที่คาดหวังไว้ว่ามีความเหมาะสมถูกต้องและประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดในสภาวะปัจจุบัน โดยเฉพาะในค่านบุคลากร
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขอนามัยแม่และเด็ก พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา

สมมุติฐานในการวิจัย

1. การดำเนินงานในการให้บริการส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพของแม่และเด็ก ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรตามเป้าหมายที่วางไว้ เนื่องจากไม่ได้รับความร่วมมือจากโรงพยาบาลของรัฐเท่าที่ควร

2. การดำเนินงานในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของแม่และเด็กจะดีขึ้น ถ้ามีเจ้าหน้าที่ในการให้บริการทางค่านนี้เพิ่มมากขึ้น

วิธีดำเนินการศึกษา

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ เป็นการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการดำเนินงานทางค่านอนามัยแม่และเด็ก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุด จึงทำการรวบรวมข้อมูลจากทั้ง 2 แหล่ง คือ จากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร บทความ บันทึกกิจการกรทำงานของหน่วยงานราชการ ตลอดจนหนังสือต่าง ๆ ที่เคยมีผู้เขียนหรือรวบรวมไว้ ส่วนข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิได้ใช้วิธีการดังนี้

1. โดยการสัมภาษณ์ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานอนามัยแม่และเด็ก ได้แก่ แพทย์หัวหน้าศูนย์ ฯ บางท่าน
2. การสังเกตการณ์ ในฐานะเป็นบุคคลภายนอกได้เข้าสังเกตการณ์สภาพและพฤติกรรมทั่วไปที่เกิดขึ้น
3. การใช้แบบสอบถาม โดยจัดทำแบบสอบถามเป็น 3 ชุด คือ
  - ชุดที่ 1 สำหรับแพทย์หัวหน้าศูนย์ ฯ โดยใช้แบบสอบถาม 24 ชุด สำหรับศูนย์ ฯ 24 แห่ง ได้รับความร่วมมือส่งแบบสอบถามกลับคืนมา 22 ชุด
  - ชุดที่ 2 สำหรับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน ใช้แบบสอบถามแห่งละ 5 ชุด รวม 120 ชุด ได้รับกลับคืนมา 110 ชุด
  - ชุดที่ 3 สำหรับผู้มารับบริการ ใช้แบบสอบถามแห่งละ 10 ชุด รวม 240 ชุด ได้รับกลับคืนมา 220 ชุด

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาเฉพาะเรื่องการใช้บริการค่านอนามัยแม่และเด็กของศูนย์บริการสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร จำนวน 24 แห่ง
2. กลุ่มผู้รับบริการที่เป็นตัวอย่างประชากรเป็นหญิงวัยเจริญพันธุ์อายุระหว่าง 15 - 49 ปี เฉพาะผู้ที่มาใช้บริการภายในศูนย์บริการสาธารณสุข ในช่วงระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. ค่าร้อยละ (Percentage)

$$\text{การร้อยละ} = \frac{P}{N} \times 100$$

P = จำนวนคนที่ตอบแบบสอบถาม

N = จำนวนตัวอย่างประชากรทั้งหมด

2. ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) โดยใช้สูตร

$$\bar{X} = \frac{\sum fx}{N}$$

$\bar{X}$ = ค่าเฉลี่ย

$\sum fx$ = ผลรวมของผลคูณระหว่างค่าความถี่กับคะแนน

N = จำนวนข้อมูลในกลุ่มตัวอย่าง

3. ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้สูตร

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum fx^2}{N} - \left(\frac{\sum fx}{N}\right)^2}$$

S.D. = ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$\sum fx$ = ผลรวมของผลคูณระหว่างความถี่กับคะแนน

$\sum fx^2$ = ผลรวมของผลคูณระหว่างความถี่กับคะแนนยกกำลังสอง

N = จำนวนข้อมูลในกลุ่มตัวอย่าง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงโครงสร้าง หน้าที่การดำเนินงานของศูนย์บริการสาธารณสุข
ในด้านการส่งเสริมอนามัยแม่และเด็ก ทั้งในส่วนที่ศูนย์ ฯ ดำเนินงานเองและได้รับความร่วมมือจากโรงพยาบาลของรัฐ
2. ทำให้ทราบถึงผลการดำเนินงานที่เป็นจริงในปัจจุบันและที่คาดว่าจะจะเป็น
เพื่อการให้บริการที่สนองความต้องการของประชาชนได้เหมาะสม
3. ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ
ของแม่และเด็ก
4. เพื่อเป็นข้อมูล เสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานของศูนย์บริการ
สาธารณสุขให้ดียิ่งขึ้น
5. เป็นประโยชน์ในการศึกษาแก่รัฐบาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจ
เพื่อจะช่วยให้ช่วยปรับปรุงและส่งเสริมสุขภาพของแม่และเด็กให้ดียิ่งขึ้น อันเป็นการช่วย
พัฒนาคุณภาพทางกายและสติปัญญาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้มีความพัฒนา

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย